BOVEN

De veiligheidskaart als politieke escape

Een bestuurlijke ervaring

Oktober 2026

De werkgroep BOVEN vraagt decentraal bestuurders om hun bestuurlijke ervaringen met initiatieven op het gebied van de energietransitie te delen zodat ook andere bestuurders daar hun voordeel mee kunnen doen.

Alle bestuurlijke ervaringen (en overige documenten die BOVEN opstelt) zijn te vinden op de website van BOVEN (www.werkgroep-boven.nl).

1. Inleiding

In 2018 werd Sander van 't Foort als lijstrekker van de Christen Unie (CU) met zijn partij de grootste in Renswoude. Belangrijk in het programma was een extra inzet op de energietransitie.

Drie jaar later, op 30 juni 2021, legde de wethouder 'duurzaamheid' zijn functie neer na stemming over de komst van twee grote windturbines in de gemeente Renswoude.

Een dag later verklaarde hij: 'De energietransitie is het grootste nimby-verhaal dat er is. Ik heb nog nooit iemand meegemaakt die zei tegen duurzaamheid te zijn. Alleen niemand wil duurzaamheid in de achtertuin.'[1]

Wat ging er mis en wat kan hij, terugkijkend op het traject dat daaraan voorafging, bestuurlijk Nederland als het gaat om de omgang met veiligheidsrisico's tijdens de energietransitie meegeven?

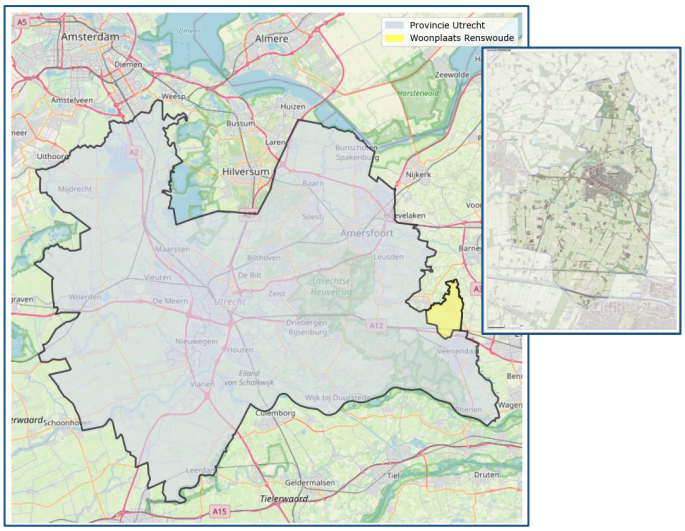
2. Achtergrondinformatie

2.1 Renswoude onderdeel van RES-regio Foodvalley

Na de verkiezingswinst van zijn partij werd Van 't Foort in 2018 de eerste wethouder in het college van Renswoude met duurzaamheid in zijn portefeuille. In september 2020 werd hij tevens bestuurlijk voorzitter van de RES-regio Foodvalley.

Renswoude is met een kleine 6.000 inwoners een van de kleinste gemeenten in Nederland, en dé kleinste gemeente in de provincie Utrecht.

De gemeente bestaat voor een belangrijk deel uit agrarisch gebied en maakt samen met onder andere de gemeenten Veenendaal en Ede deel uit van de RES-regio Foodvalley.[2]

[1] Zie bericht 'Opgestapte wethouder Renswoude: Energietransitie vraagt moed en eerlijkheid', op www.gld.nl van 1 juli 2021.
[2] De andere gemeenten die naast Veenendaal, Ede en Renswoude de regio Foodvalley vormen zijn: Nijkerk, Rhenen, Scherpenzeel en Wageningen.

RES-regio's
In het najaar van 2015 spraken 195 landen in Parijs met elkaar af om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen en daarmee de opwarming van de aarde tegen te gaan. De Europese lidstaten hebben, op basis van het Parijsakkoord, afspraken gemaakt over het terugdringen van de CO_2-uitstoot. In het nationale Klimaatakkoord uit 2019 is besloten dat Nederland in 2030 49% CO_2-reductie gerealiseerd moet hebben ten opzichte van 1990. Dit vraagt, zo is te lezen in het Klimaatakkoord (p. 157), om een stevige groei van het aandeel elektriciteit uit hernieuwbare bronnen. Concreet is afgesproken dat in 2030 er landelijk 35 TeraWattuur (TWh) hernieuwbare energie moet worden opgewekt.[3]

Nederland is op initiatief van de koepelorganisaties VNG, IPO en UvW daartoe opgedeeld in 30 energieregio's. Afgesproken is dat iedere regio een Regionale EnergieStrategie (RES) maakt en dat zij zelf een bod doet dat bijdraagt aan het behalen van de totale nationale opgave. Volksvertegenwoordigers van gemeenteraden, Provinciale Staten en algemeen besturen van de waterschappen besluiten over de RES.

De RES beschrijft hoeveel duurzame elektriciteits- en warmtevoorziening een regio in 2030 **wil** opwekken en op welke locaties. Valt daarbij de keuze op windturbines, zonnepanelen of een combinatie daarvan? En meer precies: om hoeveel windturbines van welke omvang gaat het dan?[4]

Voor 1 juli 2021 moesten de volksvertegenwoordigers van gemeenteraden, Provinciale Staten en algemeen besturen van de waterschappen in de 30 energieregio's hun bod bekendmaken, dat wil zeggen dat zij hun RES 1.0 moesten hebben vastgesteld.[5]

2.2 Ambities Foodvalley en gemeente Renswoude

Een van de belangrijkste - en zo bleek later uitdagendste - bestuurlijke opgave voor van Van 't Foort was om voor 1 juli 2021 met een door de gemeenteraad gedragen bod te komen als invulling voor de in eerste instantie nog abstracte ambities van RES-regio Foodvalley (waar hij dus tevens bestuurlijk trekker van was).

Relevant voor deze opgave zijn de ambities van zowel de regio FoodValley als de gemeente Renswoude. Deze beschrijven we dan ook kort in deze paragraaf. Onderdeel van de ambitie van de gemeente Renswoude, en relevant voor de bestuurlijk ervaring, is het moment waarop door de gemeenteraad van Renswoude ter verkenning een specifiek zoekgebied voor twee windturbines is aangewezen.

Ambitie Foodvalley

Op 17 mei 2019 vond in Scherpenzeel de Startconferentie RES Foodvalley plaats. In deze bijeenkomst gaven ongeveer vijftig publieke, private en maatschappelijke stakeholders gezamenlijk richting aan het RES-proces. Dit heeft geleid tot het *Startdocument RES Foodvalley* waarin de uitgangspunten en het proces staan beschreven om als regio tot een zogeheten concept-bod te komen: een uitwerking van welke opgave de regio

[3] Klimaatakkoord, Den Haag, 28 juni 2019.
[4] Zie www.regionale-energiestrategie.nl
[5] De ambitie van al die RES-en samen bleek uiteindelijk hoger dan de nationale opgave van 35 TWh: het streven bleek om in 2030 landelijk 55 TWh aan grootschalig opgewekte wind- en zonne-energie op land te hebben.

verantwoordelijkheid kon en wilde nemen en welke randvoorwaarden daarbij moesten gelden om naar vermogen een bijdrage te kunnen leveren aan het landelijke doel van 35 Terawattuur (TWh) in 2030. Het afgesproken proces was dat dit concept-bod in de gemeenteraden van de regio Foodvalley uiterlijk in september 2020 zou worden vastgesteld waarna dit kon worden vertaald naar een definitieve RES 1.0 dat zoals gezegd voor 1 juli 2021 moest zijn vastgesteld en ingediend bij het Nationale Programma RES.[6]

Mutual Gains Approach als basis voor het stakeholdersproces
Onderkend werd dat de totstandkoming van de RES ingewikkelde onderhandelingen met meerdere partijen vereiste binnen en buiten de overheid. Daarom werd in de regio Foodvalley bewust gekozen voor een stakeholdersonderhandelingsproces op basis van de Mutual Gains Approach (MGA) - een in de VS ontwikkelde systematische onderhandelingsstrategie die zich richt op het bepalen van wat objectief de meeste totaalwaarde geeft voor alle betrokken partijen is.[7]

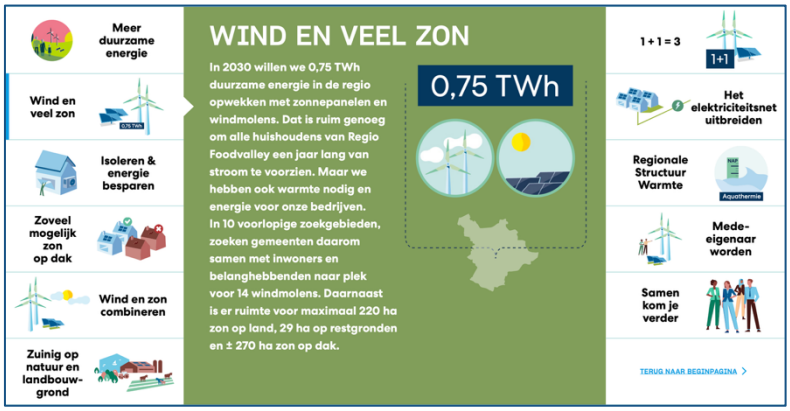
De kern van de benadering is dat belanghebbenden begrijpen dat er tot een uitkomst moet worden gekomen en dat daarbij iedereen wat zal verliezen en winnen maar dat het in ieders belang is om tot een objectief beste uitkomst voor iedereen te komen.[8]

Deelnemende stakeholders waren overheden, maatschappelijke partners, netbeheerders (zie ook figuur 2.2.2 verderop in deze paragraaf) en vanaf eind 2020 het Burgerforum. Dit laatste gremium bestond uit 14 inwoners uit de hele regio, en bracht in maart 2021 haar advies uit (dat uit zeven algemene aanbevelingen bestond).[9] Het stakeholdersoverleg werd voorgezeten door een onafhankelijk voorzitter die tevens MGA-expert was.

Er is enig wetenschappelijk bewijs voor het effect van een MGA-approach in de context van situaties waarbij alle partijen inderdaad zeker weten dat zij niet alleen de uitkomst van de onderhandelingen kunnen bepalen, zoals arbeidsonderhandelingen.[10]

Om haar bijdrage te kunnen leveren aan het landelijke doel sprak de regio Foodvalley de ambitie uit om ieder jaar minimaal 1,5% energiebesparing te realiseren. En: ‘Samen spannen we ons maximaal in om de doelstelling om in 2030 voor 0,75 TWh aan duurzame opwek van elektriciteit in onze regio te realiseren. Daarmee dragen we naar vermogen bij aan de landelijke doelstelling van 35 TWh.’ Concreet voor windenergie betekende dit onder andere dat de gemeenten in 10 voorlopige zoekgebieden samen met inwoners en belanghebbenden naar plekken voor 14 windmolens moesten zoeken.[11]

[6] Zie *Startdocument RES Foodvalley*, 14 juni 2019. De hier genoemde (definitieve) data voor oplevering wijken af van de oorspronkelijke geplande data uit het startdocument i.v.m. corona, zie ook brief Nationaal Programma RES van 16 maart 2020.
[7] Zie *Startdocument RES Foodvalley*, 14 juni 2019.
[8] Lawrence Suskind and Patrick Field (1996), *Dealing with an angry public. The mutual gains approach to resolving disputes*, The Free Press.
[9] Burgerforum, ‘Advies Burgerforum RES-Foodvalley’, 11 maart 2021.
[10] Raquel Rodríguez-Carvajal, Bernardo Moreno-Jiménez and Sara de Rivas-Hermosilla (2010), ‘Positive Psychology at Work: Mutual Gains for Individuals and Organizations’, in: *Revista de Psicología del Trabajo y de las Organizaciones*, Vol. 26, n. 3, pp. 235-253.
[11] *RES 1.0 Regio Foodvalley*, versie april 2021.

Bron: *RES 1.0 Regio Foodvalley.*

Natuurlijk was inwonersparticipatie een onderdeel van het gedachte proces: 'Vanwege de impact op het landschap, zicht en beleving van dit soort grote(re) projecten [red. 'wind en zon langs infra'], is het creëren van begrip en maatschappelijke acceptatie een belangrijke opgave. Het gesprek met de samenleving over deze redeneerlijn vindt aan de hand van de nu bekende kaarten plaats in de tweede helft van het jaar [red. in 2020].'[12] Ook was de bedoeling 'om het Stakeholdersoverleg [uit te breiden] met een of twee vertegenwoordigers namens de inwoners van de regio. Daarvoor zijn nu al "lege stoelen" gereserveerd.'[13]

figuur 2.2.2

Stakeholdertafel RES Foodvalley

Stedin	Landbouwsector	Projectleider RES	Voorzitter	Woningcorporaties	Energiecoöperaties
Ondernemers	Recreatiesector	Natuur- en milieuorganisaties	Alliander	Waterschap Vallei en Veluwe	Gemeente Scherpenzeel
Gemeente Rhenen	Gemeente Renswoude	Gemeente Nijkerk	Gemeente Barneveld	Gemeente Ede	Gemeente Wageningen
Gemeente Veenendaal	Provincie Utrecht	Provincie Gelderland	Lege stoelen, bijvoorbeeld voor vertegenwoordiging van bewoners.		

Ambitie gemeente Renswoude

De gemeente Renswoude had in haar coalitieakkoord 2018-2022, met de CU als grootste 'groene' partij, al de ambitie uitgesproken om in 2035 energieneutraal te zijn.

Deze ambitie is door de Renswoudse gemeenteraad verder uitgewerkt en vastgesteld in oktober 2019 in het *Position-paper Regionale Energie Strategie Renswoude*. Het is, zo is te lezen, 'een kader voor wat gebruikt kan worden voor het nader uitwerken van de RES in de regio Foodvalley'. Benadrukt wordt in het position-paper dat deze ambitie verder gaat dan wat tot dan toe in de RES is bedacht: 'Wij vinden het van belang om onze eigen afwegingen te maken, in Foodvalley verband of als gemeente. Daarbij vinden wij het van een groter belang dat er een hogere doelstelling op langere termijn wordt gehaald [red.:

[12] *Concept-Regionale Energiestrategie regio Foodvalley*, versie april 2020, p. 11.
[13] Ibidem, p. 38.

energieneutraal in 2035], boven het halen van een lagere doelstelling op een kortere termijn [red.: reductie van 49% van broeikasgassen in 2030 t.o.v. 1990 cf. Klimaatakkoord].'[14] De reden voor deze voortvarendheid is dat 'voor ons als vertegenwoordigers van de Renswoudse bevolking, voorop [staat] dat wij willen meewerken aan de verduurzaming van onze energievoorziening omdat wij dit zien als een noodzakelijke en tegelijk positieve ontwikkeling: beter voor het milieu, beter voor het klimaat en minder afhankelijkheid van fossiele brandstoffen.' Verder wordt in het position-paper gesteld dat windenergie de voorkeur heeft boven zonne-energie. In het bijzonder zijn grote windmolens (> 100m hoog/3MW) welkom in Renswoude, want zo stelde de raad in hetzelfde position-paper, 'deze kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan het behalen van onze doelstellingen. Echter, deze moeten wel kunnen rekenen op **zo veel mogelijk draagvlak** van directe omwonenden.'[15]

Het position-paper werd het Renswoudse concept-bod voor de concept-RES regio Foodvalley.[16]

Nog voor het position-paper werd vastgesteld (oktober 2019), werd er al naar een geschikte plek voor windmolens gezocht. Tijdens een Energy-Game dat in de raadszaal van Renswoude door raadsleden en enkele andere inwoners werd gespeeld, kwam het idee naar voren om de Emminkhuizerberg als geschikte mogelijkheid te onderzoeken (maart 2019).[17] Vier maanden later (op 9 juli 2019) werd dit formeel gemaakt; de gemeenteraad vroeg in lijn met regionale afspraken[18] het college om de mogelijkheden van windenergie te verkennen langs de A12, en wel specifiek op de locatie Emminkhuizerberg.[19]

In de definitieve concept-RES (april 2020) is de locatie 'langs de A12' als voorlopig resultaat van het zoekproces visueel gemaakt (paarse dikke lijn).[20] In een disclaimer wordt wel benadrukt dat de locatie(s) indicatief en nog onderwerp van gesprek zijn. Deze concept-RES is door de gemeenteraad vastgesteld.

[14] *Position-paper Regionale Energie Strategie Renswoude* t.b.v. commissievergadering 10 oktober 2019.
[15] Ibidem. Ook in de Concept-RES (versie april 2020, p. 18) staat dit nadrukkelijk verwoord.
[16] Raadsvoorstel Renswoude d.d. 7 april 2020, met onderwerp 'concept-RES regio Foodvalley', nummer 517231/517244, p. 3.
[17] Ibidem; Artikel 'Duurzame doelen Renswoude' van 19 maart 2019 op www.scherpenzeelsekrant.nl.
[18] Raadsvoorstel Renswoude d.d. 7 april 2020, met onderwerp 'concept-RES regio Foodvalley', nummer 517231/517244, p. 3.
[19] 'Motie 6, inzake zonnepanelen en energie coöperatie', behandeld in de Raadsvergadering van 9 juli 2019, zie verslag Gemeenteraad van 9 juli 2019, Djuma 508182, p. 19. De getekende motie M6 (die unaniem is aanvaard) is te vinden als bijlage in de raadsvergadering waarin de concept-RES wordt vastgesteld (7 april 2020).
[20] *Concept-Regionale Energiestrategie regio Foodvalley*, versie april 2020, p. 38.

Emminkhuizerberg langs de A12 ligt in het paarse gebied.

2.3 Draagvlak

Vanaf oktober/november 2020 begonnen (bezorgde) inwoners van Renswoude zich te organiseren om het plaatsen van windmolens in Renswoude tegen te gaan. Een belangrijke aanleiding was een bericht in de media in oktober 2020 die een concreter beeld schetste over de plaatsing van windturbines op de Emminkhuizerberg dan tot dan toe was gebeurd.

Context: landelijke aandacht over weerstand tegen windmolens
In andere gemeenten ontstond vanaf eind augustus, na het openbaar worden van de zoekgebieden als onderdeel van de concept-RESsen, ook de nodige ophef binnen gemeenten. Vanaf september 2020 werd dit ook opgepikt door de landelijke media die daarover berichten.[21]

Tot die tijd was de berichtgeving in de media over de plaatsing van windturbines in Renswoude minimaal en abstract.

Op 24 februari 2020 verscheen een eerste bericht in het lokale suffertje waarin, alleen nog abstract geformuleerd, sprake was van een potentieel zoekgebied 'langs de A12 ter hoogte van Renswoude' (dus nog zonder Emminkhuizerberg).[22] Alle eerdere berichtgeving over de energietransitie ging algemener over de RES of infrastructuurcorridors, dus nog zonder specifieke vermelding van een zoekgebied langs de A12 bij Renswoude of concreet op de Emminkhuizerberg.

Vier dagen later (28 februari 2020) besteedde ook RTV Utrecht aandacht aan het onderwerp. Van 't Foort gaf alleen aan 'dat er in de polders tussen Veenendaal en Renswoude

[21] Zie bijvoorbeeld de artikelen 'Ruzie om megawindmolens is een splijtzwam in Abcoude' van 25 september in De Volkskrant, en 'Maakt u zich geen zorgen. Maar er komen wel windmolens achter uw huis' van 25 september 2020 in het NRC, en 'Protest tegen windpark bij Den Bosch: 'We vrezen voor onze gezondheid'' van 23 september 2020 bij de NOS.
[22] Artikel 'Komen er windturbines en zonnevelden' van 24 februari 2020 via www.scherpenzeelsekrant.nl.

mogelijk windmolens worden neergezet. De gemeente Veenendaal heeft het conceptplan ook onderschreven.'[23] (Dit artikel werd ruim een half jaar later door RESinbeeld.nl foutief aangehaald, zie ook hieronder.)

Maar ruim een half jaar later, op 7 oktober 2020, verscheen er een derde bericht in de Scherpenzeelse Krant. Voor het eerst werd een concreter inkijkje gegeven in wat er op dat moment speelde om de opwek van windenergie in Renswoude mogelijk te maken.[24] Van 't Foort legt in het betreffende artikel uit dat 'als de opzet wordt gevolgd dan gaat het niet om de vraag wel of geen windmolens, maar om vragen als 'dit is de opgave waar we voor staan, hoe kunnen we dat bereiken?' Hoe dit aan de vork te prikken, zal voor november duidelijk zijn.' Ook geeft hij aan dat 'het gebied rond de Emminkhuizerberg bij de A12 aan de zijde van Renswoude momenteel de meest geschikte locatie voor windmolens [is].' De auteur van het artikel legt vervolgens uit dat: 'initiatiefnemers in het dorp onder de naam Inno Wind B.V. de windmolens [proberen] te realiseren met ondernemers en inwoners.' Zowel de wethouder als InnoWind geven aan dat nog niets zeker is - het gaat alleen nog om een verkenning, er zijn ook andere zoeklocaties, het aantal windmolens is ook niet duidelijk, er is nog geen vergunning aangevraagd en er wordt binnenkort gestart met het creëren van draagvlak - maar voor het eerst wordt nu expliciet een formeel mogelijke, maar gezien de boodschap van het artikel, zelfs waarschijnlijke locatie genoemd.

InnoWind

Om te kunnen starten met lokale energie-opwek riep de gemeente in de tweede helft van 2019 ondernemers op om met initiatiefvoorstellen te komen voor windenergie.[25] Want, zo stelde Van 't Foort, het uitgangspunt is dat hoe meer economische en sociale doelen een initiatief dient, hoe meer dat bijdraagt aan een positieve afweging van het initiatief. 'Het zou mooi zijn als de revenuen kunnen terugvloeien naar de samenleving, dat is de enige manier om mensen mee te krijgen.'[26]

Uiteindelijk werd er maar één lokaal initiatiefvoorstel ingediend, en dat was InnoWind.[27] Een van de initiatiefnemers legt uit dat de wethouder hem wel eerst van het nut van windmolens heeft moeten overtuigen, ook omdat de aanleg van zonneweides door de raad waren geblokkeerd en kernenergie überhaupt niet voor 2030 beschikbaar zou zijn. Maar Van 't Foort heeft hem meerdere keren op het hart gedrukt dat de energietransitie een feit is en dat windmolens de enige opties zijn. 'Daar verdient hij echt een pluim voor', aldus de ondernemer. 'Want op het moment dat het dan tóch gaat gebeuren, laten we dan kijken wat we er voor Renswoude kunnen uithalen. Zo sta ik er nu ook in.'[28]

Mordicus tegen

Van 't Foort legt tijdens ons interview uit dat de InnoWind werd ondersteund door een adviesbureau op het gebied van duurzame energie en klimaatbeleid dat veel ervaring had met windmolentrajecten. 'Deze adviseurs waren mordicus tegen het communiceren over het windmolentraject zolang niet

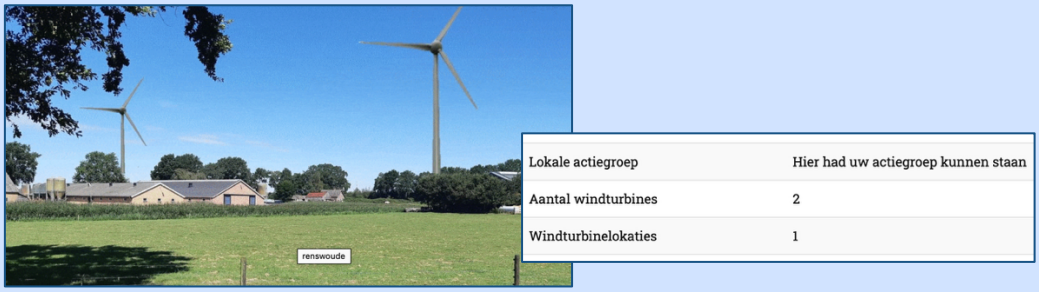
[23] Artikel 'Nalatige gemeenten willen inhaalslag om Utrechtse energiedoelen tóch te halen' van 28 februari 2020 via www.rtvutrecht.nl.
[24] Artikel 'Emminkhuizerberg 'meest reële windmolenlocatie'' van 7 oktober 2020 via www.scherpenzeelsekrant.nl.
[25] *Participatie in de RES 1.0 in Regio Foodvalley* (datum onbekend, maar bijlage bij raadsvergadering van 29 juni 2021 waarin de RES 1.0 moest worden vastgesteld).
[26] Artikel 'Emminkhuizerberg 'meest reële windmolenlocatie'' van 7 oktober 2020 op www.scherpenzeelsekrant.nl.
[27] *Participatie in de RES 1.0 in Regio Foodvalley* (datum onbekend, maar bijlage bij raadsvergadering van 29 juni 2021 waarin de RES 1.0 moest worden vastgesteld).
[28] Artikel 'Ondernemers in de bres voor windmolens in Renswoude: 'Ik heb een brede rug, en die heb je ook nodig' van 2 januari 2021 op www.rtvutrecht.nl.

alle grondcontracten waren getekend. Tegen dit advies in hebben wij dat als gemeente wel gedaan. En gelukkig maar want van de onderhandelingen over de grondcontracten zijn nooit afgerond. Van de acht noodzakelijke grondcontracten is er uiteindelijk eentje nooit getekend. Toen in de zomer van 2020 er meer duidelijkheid was over het project hebben we daar dan ook over gecommuniceerd.'

Inwoners uit zowel Renswoude als een aangrenzende Veenendaalse wijk (die direct zicht zouden krijgen op de turbines langs de A12) realiseerden zich nu dat het niet langer ging om hypothetische plannen, maar om een concreet zoekgebied vlak bij hun leefomgeving.

Niet veel later, op 26 oktober 2020, deed RESinbeeld.nl (zie het kader hieronder) nog een extra duit in het zakje. Ze berichtte: 'Renswoude heeft plannen voor 2 windturbines. Ze staan in de RES-documentatie in het zuidelijkste puntje van de gemeente.' Verder was te lezen dat dit 'op verzoek is van de gemeente Veenendaal', waarbij het artikel van RTV Utrecht van eerder dat jaar onjuist werd geciteerd.[29]

Over RESinbeeld.nl
RESinbeeld.nl is een initiatief van de klimaatstichting Climate Intelligence (CLINTEL). De stichting ziet zichzelf 'als waakhond van zowel de klimaatwetenschap als het klimaatbeleid.' Op hun site visualiseert ze 'de enorme impact die het klimaatbeleid gaat hebben op de leefomgeving van de burger. Dus we gaan letterlijk (door animaties te maken, foto's en kaarten te tonen) in beeld brengen wat de RES voor de Nederlandse burgers gaat betekenen.'[30] Impliciet spoort ze Renswoudse omwonenden aan om in actie te komen door te benadrukken dat er nog geen actiegroepen bekend zijn.

De gemeente rectificeerde het bericht met een nieuwsbericht op 4 november 2020 om duidelijk te maken dat het slechts om een zoekgebied ging en dat er nog geen besluit was genomen.

Rectificatie gemeente Renswoude
'Een oproep in de landelijke media heeft onlangs voor verwarring gezorgd in de gemeente Renswoude omtrent een eventueel windtraject op of in de nabijheid van de Emminkhuizerberg. Op de website www.RESinbeeld.nl staat dat er in Renswoude twee windmolens gerealiseerd worden in opdracht van de gemeente Veenendaal. Dit is niet juist. (…) De gemeenteraad van Renswoude heeft een position paper vastgesteld, waarin staat dat zij de voorkeur hebben voor windenergie boven zonnevelden. Daarnaast hebben zij aangegeven de opties op de Emminkhuizerberg te willen verkennen. Ook heeft de gemeenteraad voorwaarden gesteld aan energieprojecten met als doel dat de Renswoudse samenleving zo veel mogelijk profiteert. Tot slot zal er een burgerraadpleging

[29] www.resinbeeld.nl.
[30] Ibidem.

plaatsvinden over hoe onze inwoners denken hoe we het beste onze klimaatdoelstellingen kunnen behalen binnen de wettelijke (on)mogelijkheden. We hebben verschillende keren nadrukkelijk aangegeven dat het gaat om een zoeklocatie. Dit betekent dat (formele) inspraakmomenten met de inwoners, allerlei onderzoeken en de ruimtelijke procedures nog doorlopen moeten worden als er een vergunning ingediend wordt voor een concreet plan. Zover is het echter nog niet. Wel zijn er lokale initiatiefnemers die aan de slag willen met windenergie. Binnenkort starten zij verkennende gesprekken met de buurt.'[31]

De belofte op inspraak op een later moment hielp echter niet meer. Het verzet tegen de komst van windmolens was op dat moment geboren.[32] Een van een omwonenden illustreerde dat toen hij stelde in een reactie op het bericht op RESinbeeld.nl (26 oktober 2020): 'Alle omwonenden zijn hier ZWAAR op tegen. Geluidsoverlast, slagschaduw, daling waarde huizen en schade aan ons uitzicht. Wij waren hier tot 2 dagen geleden niet van op de hoogte. Bizar! Wij zijn met de buurt bezig om bij de gemeente helder te krijgen dat er GEEN draagvlak is vanuit de omwonenden.'

Het verzet groeide toen de omwonenden zich in de maanden erna begonnen te mobiliseren. Zo werd al snel door omwonenden de stichting Duurzaam en Leefbaar opgericht die een online petitie startte. Dit leidde uiteindelijk tot 5.136 keren 'nee' tegen de komst van windmolens langs de A12.[33]

Omwonenden aan het woord in de nationale media

'Bewoners van de Emminkhuizerberg in Renswoude zeggen dat ze amper inspraak hebben gehad op de plannen van wethouder Sander van 't Foort. Dat steekt ze enorm. Volgens de buurt is een soort energiespel geweest dat in een lokaal krantje was aangekondigd. Op basis van dat spel, waar bijna geen enkele omwonende bij was, is een kaart gemaakt met als belangrijkste voorwaarde: de windmolens moeten langs de infrastructuur liggen. Dat is een stuk van ongeveer een kilometer langs de A12. "Wij zijn niet alleen overvallen door deze plannen, maar hoe kan het belang van iemand die op vijf kilometer van de windmolen woont, even zwaar tellen als die van ons", vragen ze zich vertwijfelt af. "Onder de omwonenden is geen draagvlak voor windmolens. Dit wordt met de snelheid van een trein er doorheen gejaagd en wij zijn niet van plan op te stappen. Wij zijn nooit geïnformeerd. We mogen nu alleen nog maar meepraten over waar ze komen. Een particulier initiatief voor windmolens wordt gestuurd door de gemeente. Alleen langs de A12".'[34]

De gemobiliseerde omwonenden brachten al snel een extra argument in tegen de komst van de windturbines: gezondheidsschade.

[31] Een gearchiveerd bericht van de website van de gemeente Renswoude dat terug te vinden is via www.coronalert.nl.

[32] Zie bijvoorbeeld: Artikel 'Ondernemers in de bres voor windmolens in Renswoude: 'Ik heb een brede rug, en die heb je ook nodig' van 2 januari 2021 op www.rtvutrecht.nl of het artikel 'Boze Renswoudenaren faliekant tegen windmolenpark in achtertuin' van 25 februari 2021 op www.ad.nl of het 'Wethouders boos over gephotoshopte windmolens in Utrechts landschap' van 12 januari 2021 op www.rtvutrecht.nl waarin Van 't Foort aangeeft dat 'RESinBeeld er mede aan bijgedragen [heeft] dat er een handtekeningenactie was in Renswoude.'

[33] Zij bijvoorbeeld Of het artikel '5136 keren 'nee' tegen de komst windmolens langs de rand van Veenendaal' van 24 april op www.rijnpost.nl.

[34] Artikel 'Boze Renswoudenaren faliekant tegen windmolenpark in achtertuin' van 25 februari 2021 op www.ad.nl.

Bron: Linked-In pagina van de oprichter van de Stichting Duurzaam en Leefbaar, bericht geplaatst op 12 maart 2021.

Uiteindelijk leidde dit tot een drietal emotionele raadsvergaderingen in mei en juni 2021 ter voorbereiding op het besluit om windturbines te gaan plaatsen op de Emminkhuizerberg. Tijdens die vergaderingen kwamen de omwonenden met verschillende semiwetenschappelijke publicaties die de gezondheidsschade tot wel 15 kilometer afstand door de windturbines moesten onderbouwen.[35] De gemeente zelf stelde daar een recent geruststellend RIVM-rapport tegenover.[36]

Schriftelijk protest

Voor de raadsvergadering van 18 mei 2021 wordt een schriftelijk protest ingediend: 'Zoals met veel onderzoeksresultaten die niet stroken met eigen standpunten, wordt veel deugdelijk onderzoeksmateriaal ook hier ontkend, tegengesproken en geridiculiseerd. In de medische en juridische literatuur is het aspect schade voor de gezondheid door windturbines nationaal en internationaal echter niet meer te loochenen. Er zijn zelfs Finse studies die een medisch risicobereik van 15 km aantonen, en dat terwijl RIVM zich blijft baseren op verouderde literatuur… In 2018 heeft huisarts S. van Manen al een artikel gepubliceerd in Medisch Contact met de titel: 'Windmolens maken wel degelijk ziek' (van Manen, 2018). Van Manen stelt dat het niet kan worden bewezen dat windturbines níet ziek maken. En omdat dat niet bewezen kan worden, zou je heel voorzichtig moeten zijn met het doorgaan met plaatsen van windturbines vanwege het voorzorgsbeginsel. Dit beginsel sluit ook aan bij de artikelen 21 en 22 van onze Grondwet.'[37]

Op 29 juni 2021 stemde de raad van Renswoude tegen de komst van de voorgestelde twee windturbines.

3. Bestuurlijke ervaring

In de terugblik ziet Sander van 't Foort een aantal belangrijke bestuurlijke leerpunten die met de veiligheid van de energietransitie te maken hebben. Het grote plaatje was dat er een complex politiek en maatschappelijk schaakspel ontstond waarin de

[35] Zoals 'Voorkom het windturbine syndroom' van de stichting Democratisch Energie Initiatief.
[36] *Klimaatakkoord: effecten van nieuwe energiebronnen op gezondheid en veiligheid in Nederland,* RIVM-rapport 2021-0054.
[37] Het protest is als bijlage te vinden van de raadsvergadering die op 8 juni 2021 plaatsvond met de titel 'F Protest Renswoude 18 mei 2021 bijdrage dhr. Pen'.

veiligheidsdiscussie een belangrijke pion werd die oneigenlijk werd gebruikt. ‘In al die folders van de tegenpartij werd onveiligheid en gevaar voor de volksgezondheid benadrukt,’ legt Van 't Foort uit. ‘Natuurlijk mag iedereen overal een mening over hebben en alles vinden, maar gebruik idealiter geen oneigenlijke argumenten over veiligheid. Houd het zuiver, want alleen dan heb je een constructief debat.’

Hoog over gold dat de coalitie in Renswoude werd gevormd door de grote winnaar CU met twee partijen (VVD en Dorpsbelangen) die eigenlijk tegen windmolens waren. In de coalitievorming en door de RES-regio waren zij echter gedwongen om, in eerste instantie, toch met het idee van plaatsing ‘ergens’ mee te gaan maar met de ontbindende voorwaarde van draagvlak. In de woorden van de VVD-fractievoorzitter in 2021 toen deze geïnterviewd werd in de aanloop naar de raadsbeslissing: ‘In ons verkiezingsprogramma hebben we gezegd dat we tegen plaatsing van grote windmolens zijn. In 2019 zijn we geconfronteerd met de opgave vanuit het Rijk – de regionale energiestrategie. En dan zijn we altijd wel bereid om te praten en zitten we er genuanceerd in. Dus hebben we gemeenteraad breed gezegd dat we dat niet gaan uitsluiten. Maar we vinden dat alleen een goede optie als er sprake is van voldoende draagvlak bij de directe omwonenden. *Vraag van de interviewer: wat is voldoende draagvlak?* Dat is een goede vraag, dat hebben we toen niet vastgelegd. Daar kun je dus over discussiëren. Er is een kleine windmolen neergelegd bij de Wittenoordseweg, daar hebben we niemand over gehoord. Hier is nu behoorlijk verzet ontstaan vanuit de directe omwonenden en de handtekeningen al zijn verzameld. Daaruit kunnen we concluderen dat er vooralsnog geen draagvlak is. (…) Ik denk dat alle raadsleden het dilemma voelen van de energieopgave om duurzame energie op te wekken, daar staan we ook achter, maar eigenlijk duwen we dat door de strotten van onze burgers. Ja, wij zijn ook volksvertegenwoordiger en ik zie het niet gebeuren dat wij dat als Renswoudse gemeente, we staan allemaal toch dicht bij de burger, tegen de zin van de omwonenden gaan doordrukken.’[38]

Veiligheid speelde in deze politieke beschouwing geen principiële rol, maar werd uiteindelijk wel als doorslaggevend argument geframed. Van ’t Foort reflecteert op enkele specifieke pogingen om de veiligheidsdiscussie zuiver te voeren.

De worsteling met wetenschappelijke nuances

Een eerste poging was om de wetenschap aan boord te halen: wat is nu bekend over de veiligheidsrisico’s van windturbines? Terugkijkend merkt Van ’t Foort op dat de politieke grip op het dossier juist wegglipte op het snijvlak van emotie en wetenschap. ‘Het RIVM gaf destijds best een wetenschappelijk antwoord op de veiligheidszorgen in een rapport dat toen net verschenen was. Maar ja, je kunt gezondheidsrisico's in de wetenschap nooit voor de volle honderd procent uitsluiten. Politiek gezien kon je er daardoor eigenlijk net niets mee. Het veiligheidsvraagstuk rondom gezondheid werd daardoor heel diffuus. Er

[38] Interview van Bart Bisschop op XON nieuws ‘Voornemen windmolens in Renswoude houdt de gemoederen bezig’ op 3 april 2021, te vinden op: https://www.youtube.com/watch?v=W4RuU6AqKjU.

stonden groepen artsen op die claimden dat dit echt slecht was voor de mensen, terwijl een deel van hen ook gewoon een persoonlijk belang had bij die conclusie.'

Tijd kopen voor een zorgvuldige veiligheidsbesluitvorming

Om de zorgvuldigheid van de besluitvorming te bewaken en de politieke rust terug te brengen, probeerde het gemeentebestuur de veiligheidszorgen die relatief vlak voor de besluitvorming opdoken een formele plek te geven. 'We dachten: we moeten wat tijd kopen. Daarom hebben we een duidelijke gezondheidscheck in een amendement laten opnemen, een goed gezondheidsonderzoek. In het kader van de Algemene wet bestuursrecht moet je een besluit immers zorgvuldig nemen. Door dit onderzoek in te bouwen, konden we laten zien dat we een degelijk en zorgvuldig besluit namen met veiligheid als randvoorwaarde.'

Van 't Foort: 'We probeerden er echt van alles aan te doen om de feitelijkheid over veiligheid in de discussie te houden, maar hoezeer je dat ook probeert; de emotie bij omwonenden en de lokale politiek blijven zo'n proces vertroebelen.'

Veiligheid als argument om niet te hoeven besluiten

Volgens Van 't Foort werd de uiteindelijke besluitvorming volledig overschaduwd door de naderende gemeenteraadsverkiezingen. 'Het was een kwestie van buitengewoon slechte timing. We zaten er op dat moment nog maar een halfjaar of driekwart jaar vanaf. Je moet eigenlijk nooit grote, beladen besluiten willen nemen in de periode vlak voor de verkiezingen. Achter de schermen, tijdens de schorsingen, hoorde je de politieke partijen gewoon rekenen. Ze zeiden letterlijk tegen elkaar: '*Als die windmolens er moeten komen, laat de provincie dat besluit straks maar nemen. Laten wij onze vingers hier nu niet aan branden.*' Door de gezondheidskaart te blijven trekken, lieten partijen aan hun achterban zien: ik heb jullie gehoord en ik doe er wat mee. Dat is puur opportunisme.'

De valkuil van tempo maken

Op lokaal niveau zocht Van 't Foort de samenwerking met actieve krachten uit de samenleving en ervaren externe adviseurs. 'Ik had lokale ondernemers gevraagd om mee te denken, mannen die gewoon heel hard gaan. Met hen ging het traject dan ook hartstikke hard. Waar je normaal jaren over grondcontracten doet, hadden wij zeven van de acht contracten binnen een paar maanden rond. Binnen no-time was het geregeld. Maar achteraf gezien was dat tempo juist onze valkuil: het ging voor de gemeenteraad simpelweg te snel. Ze voelden zich overvallen door ons eigen tempo.'

De snelheid waarmee de participatie van het lokale bedrijfsleven en de grondeigenaren op de zoeklocatie werd gerealiseerd, contrasteerde met de langdurige formele onzekerheid over wat de precieze locatie zou worden. Als reactie op de vraag of meer snelheid over de keuze voor de precieze locatie ook in de communicatie naar de inwoners juist niet eerder

voor duidelijkheid had gezorgd, trekt de Van 't Foort als conclusie: 'Als ik het dossier nóg eerder concreet had gemaakt, denk ik dat ze er gewoon nóg eerder de stekker uit hadden getrokken. De weerstand was er bij de aanvang van de coalitieperiode nog niet, maar het was uiteindelijk pure politiek die het project deed sneuvelen. Het was een harde les: in een transitie kun je bestuurlijk nog zo overtuigd zijn en tempo willen maken, maar als de politiek de maatschappelijke druk overneemt, verdampen de gemaakte afspraken waar je bij staat.'

Het ingewikkelde van participatie

De gemeenteraad had inwonersparticipatie als noodzakelijk onderdeel van het proces benoemd. Ook direct na zijn aftreden benadrukte Van 't Foort dat in de nationale media: 'De locatie [Emminkhuizerberg] was unaniem door de gemeenteraad gekozen als zoekgebied in de concept-RES, nog steeds op voorwaarde dat er voldoende draagvlak zou zijn binnen de bevolking.'[39]

Door Van 't Foort is daarom ook bewust ingezet op participatie. Dat bleek lastiger dan gedacht. Zo werd de uitkomst van de eerste Energy-Game die in de raadszaal van Renswoude ook door inwoners werd gespeeld, later door de omwonenden van de zoeklocatie weggezet als 'logisch, die mensen wonen in het dorp zelf en hebben geen last van de windturbines'.

Terugkijkend ziet Van 't Foort elementen die beter hadden gekund. Door de corona-omstandigheden waren fysieke informatiebijeenkomsten op enig moment niet mogelijk. Een daarom als vervanging georganiseerde virtuele bijeenkomst bleek (natuurlijk) minder geschikt voor een gesprek over werkelijke veiligheidszorgen. Die lokaal georganiseerde bijeenkomst werd overigens voorgezeten door de externe procesbegeleider maar had mogelijk beter door de lokaal bestuurder zelf kunnen worden geleid.

Het meest fundamentele verbeterpunt is dat nooit expliciet is gemaakt wat precies 'voldoende lokaal draagvlak' was en hoe dat te bepalen. Van 't Foort: 'Op RES-niveau hebben we bewust meer participatie verhogende instrumenten ingezet zoals een Participatieve Waarde Evaluatie (met de TU Delft) en de instelling van een Burgerforum dat ook een advies heeft uitgebracht. Nationaal liepen we daarmee voorop en was ook de SER daarom geinteresseerd in ons proces.'

De veiligheidskaart trekken

Van 't Foort is nog steeds verbaasd hoe de inhoud van de discussie gedurende het proces radicaal veranderde. 'In het begin ging het gesprek over ruimtelijke inpassing, over landschap, en over hoe we de lasten en de lusten eerlijk konden verdelen via lokaal eigenaarschap met partijen als InnoWind. Maar in de eindfase speelden die argumenten opeens

[39] Artikel 'Sander van 't Foort licht aftreden als wethouder toe: de coalitie heeft mij laten vallen' van 30 juni 2021 op www.scherpenzeelsekrant.nl. Zie ook: *Concept-Regionale Energiestrategie regio Foodvalley*, versie april 2020, p. 38.

geen enkele rol meer. Zowel de omwonenden als de politieke partijen trokken massaal de veiligheids- en gezondheidskaart.'

Tijdens de raadsvergaderingen van 18 mei en 8 juni 2021 ging het debat plotseling uitsluitend nog over gezondheidsschade. Insprekers kwamen met publicaties waarin werd gesteld dat windmolens wel degelijk ziek maken en dat ze daarom vanwege het voorzorgsbeginsel en de artikelen 21 en 22 van de Grondwet niet konden worden geplaats. 'Zodra dat frame van 'veiligheid en volksgezondheid' op tafel ligt, heb je als bestuurder feitelijk geen politieke speelruimte meer', concludeert hij. 'Het werkt als een ultiem veto.'

4. Reflectie van BOVEN

Het relaas van Sander van 't Foort is er eentje van een bevlogen bestuurder die met pijn in zijn hart zijn wethouderschap neerlegt nadat zijn project - de komst van twee grote windturbines om de energietransitie waarin hij gelooft vooruit te helpen - het niet haalde in de gemeenteraad.

Voor BOVEN komen de volgende bestuurlijke leerpunten naar voren uit de openhartige reflectie van Sander van 't Foort.

Inzetten op veiligheidsperceptie of op objectieve risicoanalyse

Voor het openbaar bestuur speelt altijd een fundamentele en principiële vraag: *Moet veiligheidsperceptie of een objectieve risicoanalyse leidend zijn bij het vormgeven van beleid?* In deze casus zien we dat de objectieve, wetenschappelijke risicoanalyse die uitwees dat de nieuwe risico's van de windturbines minder waren dan de afnemende risico's van fossiele verbranding (zoals door RIVM samengevat) gaandeweg het proces buitenspel kwamen te staan door veiligheidszorgen (meer specifiek gezondheidszorgen) die werden veroorzaakt door activistische rapporten over het 'windturbinesyndroom' met gezondheidseffecten tot op wel 15 kilometer.

Zodra een deel van de samenleving oprechte angst ervaart - al dan niet gevoed door framende informatie uit (sociale) media of van actiegroepen - lijkt een rationele, statistische risicobenadering nauwelijks nog effect te hebben op de politieke besluitvorming. Net zoals bij de waterstofpilots, waar BOVEN eerder over schreef, waarbij omwonenden het 'Hindenburg-scenario' op het netvlies hebben, reageren gemeenteraden in de praktijk vaak met een risico-regelreflex. Raadsleden eisen dan, onder gepercipieerde druk van de achterban, een onmogelijke garantie van 100% veiligheid. Het is de taak van de bestuurder om het gesprek te blijven voeren over wat *redelijke* en *proportionele* veiligheid is, aangezien absolute veiligheid niet bestaat. Effectief is vaak een expliciet vergelijk met andere bestaande, dagelijkse risico's. In deze casus is dat niet gebeurd hoewel het RIVM-rapport daarvoor bouwstenen bevatte.

Het ontbreken van risicovergelijking en integrale afweging

Een belangrijk manco in de besluitvorming rondom de energietransitie is dat adviseurs het lokaal bestuur zelden helpen om een échte integrale afweging te maken. Er wordt doorgaans uitsluitend gekeken naar de *nieuwe* risico's (geluid en slagschaduw van windturbines), zonder deze expliciet te wegen tegen de risico's die juist *verdwijnen* of verminderen (zoals CO_2-uitstoot en luchtvervuiling door fossiele bronnen).

Als we het risico van klimaatverandering effectief willen bestrijden, maar tegelijkertijd alleen maar smal kijkend en lokaal geen enkel extra deelrisico binnen brede pallet van alle gezondheidsrisico's willen accepteren, loopt de energietransitie onherroepelijk vast. BOVEN heeft juist om die reden het *risicomengpaneel* ontwikkeld. Hiermee kunnen voordelen (zoals gezondheidswinst door minder luchtverontreiniging) en nadelen (zoals lokale hinder) in termen van DALY's (ziektejaren) objectief en integraal met elkaar worden vergeleken. Geen misverstand: in 2021 was het risicomengpaneel nog niet beschikbaar voor het lokaal bestuur.

Het organiseren van 'voldoende' participatie is cruciaal

De politieke en bestuurlijke wens om draagvlak te krijgen door het organiseren van een participatieproces is een herkenbare. Ingewikkeld in elke casus is de bepaling wanneer er voldoende draagvlak is. Als voldoende draagvlak zou moeten betekenen dat het participatieproces moet leiden tot enthousiasme bij alle betrokkenen dan is het een kansloze opgave. Daarom is bijvoorbeeld de algemene oproep van het Planbureau voor de Leefomgeving dat 'om draagvlak te krijgen voor de uitvoering van plannen het van belang is dat zoekgebieden niet alleen technisch tot stand komen, maar het resultaat zijn van een politiek-maatschappelijke afweging' niet precies genoeg om behulpzaam te zijn in de lokale bestuurlijke praktijk.[40]

Voor BOVEN is het uitgangspunt dat de gemeenteraad de bevolking vertegenwoordigt. 'Algemene' burgerfora kunnen daar geen vervanging voor zijn. De tijd en moeite die daarin gestoken wordt, kan daarom beter in een intensievere discussie met de raad worden gestoken. In een participatieproces is dus een belangrijke bestuurlijke vraag welke rol een burgerforum zou moeten krijgen.

Voor BOVEN is wel duidelijk dat veel energie gestoken moet worden in de discussie met de direct betrokkenen bij een energietransitietraject. Dit is geen nieuwe constatering; het Planbureau voor de Leefomgeving vond dat bijvoorbeeld ook al.[41] De praktijk lijkt echter in de waarneming van BOVEN niet wezenlijk veranderd sinds 2018 toen Sanne Akerboom hierover in haar proefschrift stelde dat betrokkenen niet bereikt worden door

[40] Planbureau voor de Leefomgeving (2021), *Monitor Concept-RES,* Den Haag, p. 7.
[41] Ibidem.

communicatie voordat tot een concreet initiatief is besloten. In het geval van windturbines is dat pas na de fase van het vaststellen van het nogal abstracte concept van een zoekgebied.[42]

Deze participatieve discussie kan echter alleen werkelijk gestart worden als de bestuurlijk kaders duidelijk zijn. Er moet geen verwarring ontstaan in het participatieproces tussen 'vrijblijvend meedenken over opties' en 'onderhandelen over randvoorwaarden'. Op het moment dat de bestuurlijke principebesluiten zijn genomen, kan in het participatieproces pas echt de stap tot onderhandelingen over randvoorwaarden en eventueel over compensatie (door bijvoorbeeld gedeeld bezit) gezet worden.

De gewenste zeepkist-rol van de bestuurder

Al eerder benadrukte BOVEN de noodzaak van vroege bestuurlijke betrokkenheid en politieke moed. Te late bestuurlijke sturing kan ertoe leiden dat de wenselijkheid van een project pas op het allerlaatste moment, vlak voor een harde deadline, op basis van opspelende veiligheidszorgen politiek ter discussie wordt gesteld.

Die gewenste bestuurlijke sturing moet op twee terreinen plaatsvinden.

Binnen de betrokken overheidsorganisaties is, als het politieke besluit eenmaal is genomen om bij te dragen aan de regionale opgave, het nodig dat de bestuurder 'voor de troepen gaat staan'. Dit betekent dat de ambtelijke organisatie scherpe kaders moet krijgen om tijdig te communiceren, en dat de omgevingsdienst of de veiligheidsregio expliciet de opdracht moet krijgen om te adviseren hoe een initiatief *voldoende veilig haalbaar* gemaakt kan worden, in plaats van mee te gaan in een reflex naar absolute risicomijding.

Richting de samenleving moet de bestuurder direct duidelijk maken wat de gekozen richting is om twee redenen: bij het onderhandelingsproces met alle stakeholders zijn dan de kaders duidelijk en zichtbare betrokkenheid van de bestuurder maakt de samenleving duidelijk waar de eindverantwoordelijkheid voor het te behalen resultaat ligt.

Zowel interne ambtelijke voorzichtigheid om de bestuurder te beschermen tegen negatieve publiciteit als externe adviseurs die 'mordicus tegen' snelle transparantie zijn, zijn een extra barrière voor bestuurders om die zeepkistrol tijdig te pakken.

Uitstellen geeft geen zin

Een bestuurlijke en ambtelijke reflex is 'tijd kopen' om de scherpe randjes van een publieke discussie te laten slijten. Bij veiligheid lijkt dat geen zin te hebben, ook bij uitstel moet het openbaar bestuur een keer met de veiligheidsbillen bloot. Beter is het om de veiligheidsdiscussie direct en transparant te voeren. Zoals hiervoor als gesteld, 100%

[42] S. Akerboom (2018), *Between public participation and energy transition. The case of wind farms*, proefschrift Universiteit van Amsterdam.

veiligheid kan niet bestaan en dat weten de inwoners natuurlijk ook. Wie aan het begin van het besluitvormingsproces ultiem transparant is over de (beperkte) extra risico's en hoe de te wegen tegen de (veel grotere) veiligheidsbaten voorkomt de discussie daarover aan het einde. De discussie kan aan het begin van het proces zuiverder gevoerd worden (met ook aandacht voor de onzekerheden) dan aan het einde als alle belangen door elkaar lopen.

Samenvattend

Het windturbine debacle in Renswoude is een voorbeeld van een project dat zo politiek wordt dat eerlijke informatie niet 'landt' in het besluitvormingsproces. Dit is een terechte vrees van veel lokale bestuurders. Het adagium van BOVEN is en blijft dat het gesprek gevoerd moet worden over wat redelijke en proportionele veiligheid is, maar als de veiligheidskaart malicieus getrokken wordt is het voeren van zo'n gesprek een bestuurlijke krachttoer.

De ervaring van voormalig wethouder Sander van 't Foort illustreert daarmee een fundamenteel leerpunt voor het openbaar bestuur: (ook) in de energietransitie is 'gezondheid en veiligheid' verschoven van een technisch-inhoudelijk aspect naar een buitengewoon krachtig politiek escalatie-instrument.

De casus van de plaatsing van windturbines in Renswoude bevestigt echter ook eerdere observaties van BOVEN dat een onvolkomen participatieproces aan de voorkant in ieder geval onherroepelijk leidt tot het activeren van de gezond- en/of veiligheidskaart aan de achterkant. En geen misverstand, het omgekeerde geldt dus niet: ook bij een tijdig, zorgvuldig en volledig doorlopen participatieproces kunnen fundamentele belangentegenstellingen blijven bestaan. Een participatieproces garandeert nooit draagvlak als daarmee instemming van alle partijen wordt bedoeld.

De bestuurlijke les is volgens BOVEN dan ook dat een participatieproces de kwaliteit van de belangenafweging moet versterken (waar risicocompensatie een onderdeel van kan zijn), maar de bestuurlijke verantwoordelijkheid voor die afweging nooit kan vervangen. Goed bestuur vraagt niet alleen om luisteren, uitleggen en zorgvuldig onderzoeken, maar ook om het maken van keuzes die nooit voor iedereen aantrekkelijk zullen zijn. En vervolgens om bestuurlijke en politieke moed om die keuzes uit te leggen en te verdedigen.

COLOFON

Deze bestuurlijke ervaring is een speciale uitgave van de werkgroep Bestuurlijk Overleg voor een Veilige Energietransitie in Nederland (BOVEN).

BOVEN, bestaande uit (voormalig) decentraal bestuurders, zoekt naar manieren om het bestuurlijk perspectief op veiligheids- en gezondheidsrisico's te combineren met de bestuurlijke opgave om de energietransitie te realiseren. BOVEN doet dat onder andere door het opstellen van handreikingen, reflectiedocumenten en bestuurlijke ervaringen. Deze zijn allemaal te vinden op de website van BOVEN (www.werkgroep-boven.nl).

Penvoering van deze bestuurlijke ervaring zijn Astrid Scholtens en Ira Helsloot.

Oktober 2026.